

Porabje

TEDNIK SLOVENCEV NA MADŽARSKEM Monošter, 30. novembra 2023 - Leto XXXIII, št. 48

stran 2

TUDI V UMETNIKU ŽIVI BOŽJA ŽELJA PO USTVARJANJU

VINO TRBEJ...
stran 3

MEDENI ZAJTRK NA MONOŠTRSKI GIMNAZIJI
stran 6

RÁKOSIVA SEM PISMO PISALA
stran 8

TUDI V UMETNIKU ŽIVI BOŽJA ŽELJA PO USTVARJANJU

Bil je 5. avgust, ko sva se s sodelavcem v jutranjih urah odpravila iz Sombotela v Monošter. Prejšnji večer so svetovni splet preplavili groz-

Holeca in direktorja Galerije - Muzeja Lendava Dubravka Baumgartnerja.

V uvodnem nagovoru je predsednica slovenske zveze An-

tora pri cerkvi, kjer se je letos pred začetkom kolonije samostojno predstavil prekmurski slikar Endre Göntér. Za konec je še dejal, da se letošnje stvaritve precej razlikujejo od tistih v času pandemije, saj so ustvarjalci nanesti sveže, vesele barve.

Dolgoletni strokovni vodja monoštrskih (in lendavskih) likovnih kolonij Feri Gerič je sebe označil kot enega najstarejših eksponatov na razstavi. Razveselil se je ponovnega snidenja z znanimi obrazi, obenem pa se zahvalil Dubravku Baumgartnerju za prostovoljno oblikovanje vsakoletnih katalogov. Poudaril je, da se lahko zbirka monoštrskih kolonij s ponosom predstavi v kateri koli prestižni evropski galeriji, obenem pa pozdravil odprtje razstavnih prostorov v samem središču mesta. Kot je povedal, porabski študentki z likovnih akademij v Pécsu in Budimpešti predstavljata obetavno umetniško nasledstvo, monoštrske likovne ko-

ob zori stvarjenja odlikoval delo svojih rok.« O delih na tokratni razstavi je povedal, da je na njih opazno več figuralične in manj abstrakcije

javnemu skladu RS za kulturne dejavnosti. Umetnine je označila kot občudovanja vredne in izpostavila, da se zaradi gostoljubja doma-

Učenka monoštrske glasbene šole Anna Jakosa in njena mentorica Anita Herczeg Páli sta podali osnovni ton umetnostnega dogodka.

ljivi posnetki o poplavah v Sloveniji in tudi z Rabo na porabskem odseku ni dosti bolje kazalo. Zgodaj zjutraj sva dobila informacijo, da je most pri monoštrski gimnaziji kljub visokemu vodostaju prevozen, zato sva krenila.

V prostorih Slovenskega doma je tiste dni, med 31. julijem in 8. avgustom potekala 22. mednarodna likovna kolonija, ki se je udeležilo deset priznanih umetnikov iz Slovenije, Madžarske in Hrvaške. Sodelujoči ustvarjalci so nekatera svoja dela podarili organizatoricam, Zvezi Slovencev na Madžarskem in Mestni občini Monošter, te stvaritve so zdaj predstavljene na tradicionalni razstavi, ki so jo odprli 23. novembra.

Umetnostni dogodek se je začel s klasičnimi melodijami učenke Glasbene šole Jenőja Takácsa Anne Jakosa na frulici in mentorice Anite Herczeg Páli na klavirju. Med številnimi gosti smo srečali slovensko parlamentarno zagovornico Eriko Köleš Kiss, konzulko slovenskega veleposlaništva v Budimpešti Tjašo Vučko, predsednika Državne slovenske samouprave Karla

drea Kovács 22. mednarodno likovno kolonijo ocenila kot izredno uspešno, to naj bi dokazovali kipi in slike v čudovitih barvnih odtenkih. Poudarila je, da je organizatorjem kljub poplavam v Monoštru uspelo ponuditi primerno okolje za ustvarjanje, kot nalogo gostiteljev pa je označila tudi širšo promocijo umetnin, med drugim v Budimpešti in v matični Sloveniji. Zahvalila se je lokalni samoupravi, da je odprla nove galerijske prostore v samostanski zgradbi.

V imenu druge podpornice, monoštrske občine, je župan Gábor Huszár poudaril, da je v prazničnem razpoloženju na koncu leta predstavitev stvaritev s poletnih likovnih kolonij že stalnica. Dodal je, da so se v dnevih katastrofalnih poplav trudili, da umetniki ne bi občutili naslitalih težav. Organizatorji so na kolonijo povabili tudi odgovorno osebo za likovne kolonije na Madžarskem Istvána Marczina in ga seznanili, da Monošter kot dodano vrednost umetnikom ponuja kulinarične užitke in duševno izžarevanje območja. Ob tem je tudi Gábor Huszár opozoril na pomembnost novega razstavnega pros-

Obiskovalci so prisluhnili nagovoru in strokovni predstavitvi umetniških stvaritev.

kot prej, vsi umetniki pa naj bi iskali povezanost s transcendentnim. Attila Písnjak je nato povedal nekaj misli v madžarskem in slovenskem jeziku o vseh sodelujočih umetnikih - Boštjanu Kavčiču, Hajnal Papp, Lauri Anni Pálcsa, Željku Mucku, Zoltánu Fodorju-Lengyelu, Gregorju Pratnekerju, Feren-

činov nekateri ustvarjalci že več let redno vračajo v Porabje. Tisti pa, ki se kolonije udeležujejo prvič, lahko spoznajo nove obraze ter ustvarjajo v dobri družbi in v odličnih razmerah. Najde pa se tudi možnost za mlade, ki si še utirajo pot - tako slovenska diplomatka. S povezovanjem držav se podpirajo prizadevanja porabskih Slovencev, da bi ohranili svojo kulturo in narodno identiteto, obenem pa postali vse bolj prepoznavni v širšem evropskem prostoru, je sklenila Dubravka Šekoranja.

Odprtje tokratne razstave v Slovenskem domu je obiskalo lepo število gostov, ki so si z zanimanjem ogledali najnovejšo umetnostno bero monoštrskih ustvarjalnih sobivanj. Kot je že tradicija, pa so lahko na domove odnesli okusno oblikovane kataloge, ki se jih je do zdaj nabralo že zavidljivih 22.

(Slika na 1. strani: Sodelujoči umetniki in organizatorji likovne kolonije na monoštrskem odprtju razstave)

(V naslednji številki boste lahko prebrali pogovore z organizatorji.)

-dm-

foto Silva Eöry in ZSM

Takšno je videl porabsko pokrajino prekmurski slikar Endre Göntér ob prihodu iz Prekmurja. Kot da bi napovedal uničujoče poplave.

lonije pa so lahko odskočna deska zanj.

Tokratno razstavo je iz strokovnega vidika predstavil umetnostni zgodovinar Attila Písnjak iz Slovenije in najprej prebral navedek iz Pisma umetnikom papeža Janeza Pavla II.: »Nihče ne more globlje kakor vi umetniki, genialni ustvarjalci lepote, občutiti nekaj tistega patosa, s katerim je Bog

cu Királyu, György Csuti, Ferencu Kovácsu, Endreju Göntérju in Sári Németh (slednji štirje so bili tudi na tokratnem monoštrskem dogodku).

Razstavo je odprla monoštrska slovenska generalna konzulka Dubravka Šekoranja in se uvodoma zahvalila podpornikom, uradu za Slovence v zamejstvu in po svetu, vladi Madžarske ter

Franc Varga iz Murske Sobotne

Vino trbej v klet na capaš spraviti

Franc Varga, steri je že duga leta Sobočanec, je gorraso v vesnici Strehovci, gé ške gnesden dosta cajta prežive, vej pa ma tam tüdi gorice:

»Rad odim nazaj v domanjo vesnico. Tam man ške furt dosta starih pajdašov, s sterimi se rad družim pa si pripovedamo tau pa drügo.«

Na moje pitanje, kak je bilau v Strehovcaj, gda je biu ške mali, pove, ka je biu kak dete »v glavnom furt v kratki lačaj pa s kundravimi lasami. Lase nam je doma oča Franc

rezo, vej pa je meu takši mašin. Ovak pa sva bila dva

najšli, v šaulo s sebov prinesli, pa je leranca tau brž vpa-met vzela in je nekoga najšla, ka jih je nazaj, ta gé smo jih najšli, nazaj odneso. Vsefele

Franc vküper s starišoma in sestrom

smo naštimavali kak deca. Po štiri lejtaj so se preselili v

Na kejpi s čerkama Simonom in Martino

mlajšiva. Mam ške starejšo sestro Klaro, stera je sledkar lerenca bila, mene pa je med električno odneslo.«

Prva leta je v šaulo odo v Dobrovnik, sledkar pa v Bogojino: »Peški smo odili, tak ka smo se pozimi včasi zgubili v snegi. Vleti pa smo z drejv, stere so ob cesti rasle, djabke dojbrali pa jih geli. Nej trbelo jüžine s sebov nositi, tau je za nas jüžina bila. Gnauk smo male rece, stere smo na pauti

Bogojino, gé je te šaula bila ške raztepena po celi vesnici, v več zidinaj. V tistom cajti so mlajši ške mogli pomagati doma, »tak ka smo domačo nalogo dostakrat na paši delali, gda smo krave pasli. Mi smo meli od štiri do pet krav. Nej smo nekše žmetno delo meli, smo pa mogli kak deca pomagati svojim starišom na paverstvi.«

Že v tistom cajti so Vargovi meli tüdi gorice, vej pa je na

njihovi zidanici letnica 1856. Gorice so meli tak v držini po očovi kak materini strani: »Mati Klara je svoje gorice svojimi brati prepistila, dobila pa je neka penez, tak ka sta te leko z očom ške en tau goric cujküpila. Bilau je približno 30 arov. Spodkar je sadno drevje bilau, gor v breg pa gorice in klet. Neka je že prva bilau, preša pa lagvi (bečke), falinga pa je bila tau, ka je nej vode bilau. Biu je eden stüdenec, samo od vsej na bregi, tak ka je tisti, steri je hitrejši biu, tau vodau brž ponüco, drügi pa so mogli te čakati. Zdaj pa že duga leta v Strehovski goricaj mamu tak vodovod kak električno tüdi, tak ka leko skrbimo za čistaučo, tüdi v lagvaj in kleti, vej pa brezi toga nega dobrega vina.«

Gda je ške mali biu, so deca dostakrat šla na Bukovniško jezero, pa so po pauti grauzge brala in gela. Te je nej ške dosta ceplenoga grauzdja bilau, gnesden pa je glij obratno. In kakšna de letošnja letina. »Bau. Vino se tak ali etak gnesden v kleti dela, nej telko v goricaj, gé raste. V kleti ga trbej na capaš spraviti,« je povedo sogovornik.

Po zgotovljeni osnovni šauli se je Franc Varga vönavčo za električara: »Moj oča je v Maribori meu enoga pajdaša, steri njemi je dau tanač, naj me v šaula da, ka za plügommo vseeno ške furt leko šau. Tak se je tüdi zgaudilo. 1962. leta sam z enim velikim kufrom prišo v Maribor. Tam sam srečo eno žlato, žensko, stera mi je pravla, kama morem titi, ka priden do dijaškoga dauma. In tak sam se te štiri leta šaulivo na srednji elektro šauli.« Gda je šaulo zgotovo, se je prva zaposlo v Maribori, gda pa se je oženo z

Olgo, pa se je leta 1974 držina preselila nazaj v Prekmurje, gé je te dosta odo po tereni, vej pa se je električna spravla v vsakšo vesnico: »Furt več je bilau električnih škeri, tak ka

Franc Varga (na sredi) dosta svojoga cajta preživi v goricaj.

je trbelo poskrbeti, ka de z adosta elektrike. Vse do 2007 sam tau delo, vse od Hodoša do Trdkove pa tüdi do Mure. Čiglij dosta delaš, se na konci tau dosta ne vidi, ti pa vseeno tau gemleš, ka si dobro delo

bili smo že večkrat tüdi na tihinskom, si poglednemo tüdi kaj, ka je povezano z našim poklicom. Tak ka dé tak za stroko kak za druženje. Istina je, ka zadnja leta nejdemo

več tak daleč, pa v glavnom samo za en den, vej pa smo skor vsi člani starejši.«

Sogovornik ške pravi, ka rad dosta vsega opravi pred paudnevom, ka je te prauti zadvečarki bole fraj. »Nej pa je

Z vñukico Živo

napravo.« Franc Varga se kak penzionist dosta z goricami spravla, tü pa tam kaj pomore ženi Olgi, stera se z raužami spravla (o tom vsakši mesec piše tüdi za naše novine), vküper pa radiva odita tüdi na izlete: »Moremo se malo pajdašivati. Mi, tehniko in inženeri, steri se z elektrišom spravlammo ali pa smo se, mammo eno družstvo, s sterim smo že na dosta mestaj bili. Skor sigdar,

vsakši den gnaki. Včasi je lepau ka zrankoma začneš pa prvo velko delo opraviš, pa te na red pridejo tista menša. Zdaj, ka smo že v penziji, je fontoško tau, ka smo zdravi pa ka leko ške kaj opravimo,« je na konci cujdau Franc Varga. (Kejpa na 1. strani: Z ženo Olgo na enom od izletov)

Silva Eöry
Kejpi osební arhiv
Franca Varge

PREKMURJE

Turnišče

Občina Turnišče je na prireditvi, stera je bila v telovadnici domanje osnovne šaule, slavnostno proslavila svoj občinski svetek. Slavnostni guč je meu župan Borut Horvat, zbrane pa sta nagučala tudi svetnica državnoga sveta Jasmina Opec Vöröš in poslanec državnoga zbora Jožef Horvat. V kulturnom programu so se notpokazali mlajši z vrtca in šaularge OŠ Turnišče pa ške ženska folklor-na skupina društva penzionistov. Na proslavi so podelili tudi priznanja. Športna priznanja so daubili: Primož Seršen, Tadej Žalik, ekipa starejših deklin s pükšov Strelskega društva Štefan Kovač Turnišče, Leon Režonja in članska ekipa s pükšo Strelskega društva Štefan Kovač Turnišče. Priznanje župana je dobila Terezija Sobočan, stera je s kvačkanim občinskim grbom sodelovala v projekti Slovenija kvačka.

Podeljena so bila tudi priznanja Občine Turnišče. Ivanka in Gerhard Balažic sta ga daubila na predlog Kolesarsko-pohodniškega društva Pedal Gomilica, Olga Rus, stera je od ustanovitve Kolesarskega kluba Varaški šujstri opravljala dva mandata funkcijo tajnice društva, je aktivna tudi v Društvi kmetič Turnišče. Milan Zadravec, steri je biu zadnjih 10 let predsednik PGD Nedelica, je zaslužen za posodabljanje gasilske opreme in redno izobraževanje članov, Nina Zver pa je diplomerana vzgojiteljica predšolske dece, stera poskrbi, ka se na skor vsakši prireditvi v domanji vesnici pripravi glasbeno-plesna točko z najmlajšimi. Vinogradniško-sadjarsko društvo Turnišče je letos proslavilo 30. obletnico delovanja, telko let pa je slavilo tudi Kulturno društvo Anton Martin Slomšek Renkovci. Občinsko priznanje je daubilo ške PGD Turnišče, stero je letos proslavilo 100. obletnico delovanja, pa tudi člani gasilskih društev v gasilskij zvezaj Črenšovci in Velka Polana, steri so pomagali, gda so v občini Turnišče vleti zavolo vihera meli velke nevole.

Silva Eöry

RADI ODIJO V TAU DRUŽBO,
Z DOBROV VOLAUV DELAJO

V našoj prejšnji številki ste leko prešteli, ka so 18. novembra v gorenjesenčarskom kulturnom domi svetili 85. obletnico ustanovitve Mejšanoga pevskega zbora Avgust Pavel. Gda smo eške čakali na začetek koncertnoga programa, je v dvorano nutstapila zborovodkinja Mária Trifusz, štera je porabsko kulturno skupino z najdugšov tradicijov vodila med letoma 1985 in 2011.

»Nej je bilau léko začniti. Pa nej samo zavolo toga, ka mam vgrsko materno rejč in sem njuga nej poznala, liki zatau tō, ka nauvo zborovodkinjo nemajo včasik vsi radi. Ništerni starejši člani so vōstapili s skupine. Rada sem pa bila, ka je dosta nauvi pesmarov prišlo, zvekšoga podje,« je pripovedjala Mária, štera je tistoga ipa z veukim elanom začnila svojo nauvo delo. »V mojom cajti je repertoar zbora sploj ovaški grato. Iz Slovenije sem dobila trnok dosta nautlinov, v nji sem iskala takše skladbe, štere bi bile dobre za naš nivo. Vnaugo nauvi pesmi smo se navčili, vaje na štiri glase pa so nikdar nej bile léke.«

Nekdešnja zborovodkinja je svoje pesmare na srejni letošnjoga oktaubra poglednila na koncerti v Slovenskom domi. »Sploj sem rada bila, ka so spejali takše pesmi tō, štere so se eške z menov navčili, zdaj pa so je gorobnavili. Premišlavalasem, kak žmetno more biti vküprdržati edno amatersko skupino gnesnedén, gda se vsi samo za penezami ženéjo,« nam je povödala Mária Trifusz, nej je pa mogla nimo pevski taborov v Šentvidi pri Stični. »Za mené je tisto vsikdar bilau edno veuko doživetje, gda je več gezero pesmarov vküper spejvalo, vküper sapo djemalo. Trnok rada sem táojdla, če rejšan smo se mogli vsikdar trnok brž navčiti aktualne pesmi. De se je pa nam vsikdar posrečilo.«

Ciril Kozar z Martinja je od leta 2011 strokovni vodja zbora, njegasmo oprvim ranč tak o Šentvidi začnili spitavati. »Na tabor pevski zborov mujs démo vsakšo

leto, kleti mo že petdesetič tam. Tau je edna lejpa numera, ne vej, če bi v Sloveniji pet takši zborov najšli, šteri so tak dostakrat cujbili,« je biu ponosen zborovodja in cujdau, ka največkrat v Porabji gorstapujejo. »Mi smo porabski zbor in tau je normalno, zovéjo pa nas večkrat v Slovenijo tō. Se pa pozna od toga časa covida, ka je menje tej pozvanj. Tau se vsi zbori taužijo.«

Cirila Kozara so na Gorenjom Seniki dobro poznali že pred tistom, ka je pred trinajsetimi lejtami zborovodja grato. »Sem

Pogučavali smo se z zborovodjema pa člani Mejšanoga pevskega zbora Avgust Pavel. Najstarejša porabska kulturna skupina letos svetí svojo 85. obletnico.

že duže pauleg zbora biu kak organist, pa kak pesmar sem jim tō pomago. Večkrat sem odo na vaje, vüdo sem, kak delajo. Vsakši dirigent má svojo nikšo návado, kak vči. Donk pa so edne stvari gnake za vse, tej se trbej držati. Za toga volo je nej bilau veuki razločkov, gda sem prejkvzeu vodenje zbora,« nam je ovado Ciril, šteri dosta iške po knjigaj in dosta vse posluša, prva kak najde nauve pesmi za zbor. »Malo se opéram na tau, ka nücamo. Če znam, ka so nastopi na priliko za advent ali božič, tisto vöiškem. Spejvamo pa skor samo slovenske zborovske pa priredbe ljudski pesmi. Iškem pa iškem, in če se mi kakša povidí – pa za kakšo mislim, ka bi bila dobra za naš zbor –, te tisto séprinesém.«

Mejšani pevski zbor Avgust Pavel deluje od leta 1991 s pomočjav Slovenke zveze. »Naša prvotna naloga je, ka gordržimo sloven-

sko kulturo v Porabji, k toma se drži pevska kultura tō,« nam je raztomačila sekretarka krovne organizacije Gyöngyi Bajzek. »Ponosni smo na tau, ka v največšoj porabskoj vesnici že telko lejt deluje edna skupina. Delo so začnili že naši starci, gnešnji člani, šteri zdaj spejvajo, pa so prejkvzeli edno veuko odgovornost. Morejo nadaljevati tau, ka so njini predniki tistoga ipa začnili, ka aj bi se gordržala slovenska pesem. Pa aj de tau umetna, cerkvena ali porabska ljudska pesem.«

so šli. »Že smo bili od Srbije do Münchena, na lejpi mejstaj smo ojdli. Vsikdar smo nika nauvo-ga vidli. Tau nam ostane, tau je naše.« Attila pravi, ka je nej tak na léki cajt najti za probe. »Zdaj že tri mlajše mam doma, delati tō trbej, depa zatok človek proba priti na vaje. Tau je eden hobi, ka se leko človek malo tū vōzakupčne. Od srca delamo tau.«

Predsednik zbora Laci Bajzek je gnes tisti aktiven član, šteri najduže spejva v skupini. »Tau lübenzen sem prineso od držine. Oča pa sestra sta že v zbori spejvala, tak ka ge tau nadaljujem. Zatok rad odim, ka so tisti, šteri spejvajo, veseljaki.« Laci pravi, ka ne morejo vsi na vsakše vaje priti. »Zatok proba priti vsakši, sto leko in tak napredujemo. Fanj je, ka dobro družbo mam, v šteroj se lepau počütimo.« Od predsednika zbora smo eške čüli, ka so gorpoiskali Slovence v Avstriji pa Italiji tō. Po njegvi rečaj pa se za bodaučnost nej trbej bodjati.

»Istina je, ka se mladi trnok več ne podajo za tau, ka bi spejvat ojdli. Mam pa edno srednjo generacijo, na koj leko računamo. Té pesmarge že duga-duga lejta spejvajo, tak leko z našov skupinov eške dugo vödržimo.«

Gyöngyi Bajzek pa vidi vüpanje pri mladini tō. »Stvaurili smo eden mlašeči pevski zbor tū na Seniki, stariške so ranč tak želejli, ka bi meli eden takši pevski krožek. Zvün toga majo mlajši mogaučnost na domanjoj osnovnoj šauli tō, ka se včijo slovenske pesmi. Uni so naša bodaučnost, tak ka vüpamo, ka do svojo pevsko paut pri vōzraščenoj skupini nadaljevali uni tō.«

Na koncerti smo čüli, ka majo Seniške since rejsan lejpe glase. S pomočjav tej mladi pesmar leko v največšoj porabskoj vesi eške dugo gorostane slovenska pesem, štera se je gnauksvejta čüla od Grbenjščeka do Melek-noga vreja, pa venak eške dale. Pa štero že 85 lejt gordržijo člani Mejšanoga pevskega zbora Avgust Pavel.

-dm-

PISALI SMO PRED 30. LEJTI

V 24. številki časopisa Porabje, stera je vöprišla 2. decembra 1993, je na tretji strani Ernest Ružič piso o gospodarskom sodelovanju med Porabjem in Pomurjem: »S prvega pogovora o gospodarskem sodelovanju med Pomurjem in Porabjem, pogovor je bil marca v Monoštru, smo dosedanje oziroma dotedanje rezultate ocenili nadvse kritično. Zlasti smo poudarili, da bi morala storiti več država Slovenija s prenosom ustreznih gospodarskih programov za nastanek manjših podjetij v Porabju. Pomurski napor, zlasti Medobčinske gospodarske zbornice in njene direktorja Kolomana Ciguta, ne morejo nadomestiti tistih nalog, ki bi jih na nek način morala izpeljati republiška zbornica, banke in druge ustrezne ustanove. Porabje je še vedno manj razvito, čeprav se ponša z moderno avtomobilsko tovarno. Kritična je tudi brezposelnost, ki je med Slovenci še izrazitejša, pa ne zato, ker so manjšina, ampak zato, ker živijo v odročnih, desetletja tudi za gospodarski razvoj zaprtih območjih. Zato bi zlasti zanimivi manjši proizvodni obrati, recimo na Gornjem Seniku, v Števanovcih ali še kje, v katerih bi bilo zaposlenih med deset in trideset delavk in delavcev. V Porabje prihajajo tudi naložbe iz zahodne Evrope. Ena najznačilnejših je Opel in izdelovanje avtomobilov, obetajo pa se tudi drugi programi, denimo v tekstilni industriji. Toda zahodni kapital hkrati prinaša tudi zahodno miselnost (ob tehnologiji, ki je kritično primanjkuje tudi na Madžarskem) in ravnanje: namesto učenja slovenskega jezika v Monoštru, se otroci, na zahtevo in odločitev staršev, učijo nemški jezik. Običajno je tako, da en problem povzroči drugega, tretjega in nastane veriga težav. Kako, na primer, ustanoviti ali oblikovati neko razvojno podjetniško jedro med manjšino, ki nima svojih ekonomistov, strokovnjakov tehniške in druge smeri? Preprosto nemogoče, zato ne more narediti čudežev niti Zveza Slovencev, sestavljena pretežno iz izobražencev humanističnih usmeritev. In ker se tudi sicer spopadajo z razvojno gospodarskimi problemi v celi županiji, je podoba na nek način dopolnjena in izpopolnjena. V ta kontekst moramo vnesti prizadevanja za nove stike med porabskimi in pomurskimi podjetniki. Na prvem srečanju jih je bilo iz vsake strani kakih deset, na zadnjem v Soboti pa osemnajst madžarskih in dvajset slovenskih. Ali bodo njihovi pogovori in dogovori rodili sadove, je soditi prezgodaj, nekaj rezultatov bi se vseeno lahko nadejali. Zlasti tedaj, če se bodo potegovali za razvoj tako, kot to uspešno počne v trikotniku Avstrija, Slovenija, Madžarska (Porabje) Laci Domiter iz

Monoštra. Čeprav postavlja v pogovorih na prvo mesto poslovnost, nikoli v svojem porabskem narečju ne »pozabi« reči, da je Slovenec. Njegovi novi prostori uspešno »rasejo« v novi monoštrski industrijski coni blizu tovarne avtomobilov Opel.«

Francek Mukič pa je na štrti strani piso o spominih na revolucijo leta 1956, gda je več ljudi mrlo. O tom cajti sta njemi dva Slovenca etak pripovedala: »Vilmoš Hanžek, po domanje Kustoga Vilmoš so štiri lejta bili v drugoj bojni, trikrat spazérani, nej samo v hrbet, liki v

glavo tó. Sama čüda, ka so živi ostali. Naslednje pa so na Rusoškom zgrabljeni bili. Te pa nej čüda, ka so 23-oga oktaubra 56-oga leta nej meli volau na cesto titi. »Pri nas v Monoštri je nej takša velka nevolá bila, ka sta samo dva rusoška tanka prišla. Pa tam doj, kak je būu stari plac, sta stanila. Tü so nikoga nej tástreljili, samo so gormášerali. Tri štiri gni sta bila tü, pa te sta odišla. Rusoški sodacke so tó nej ojdli po cesti. Samo telko je bilau, ka so delvaci mášerali po poštiji, vogrsko zastavo so meli, nej redečo. Pa tiste lüknje so tó nej meli vövrezano, kak v Pešti. Zvekšoga je tau mladina bila. Vejpa takši nej, štéri so v bojni bili, kak napriliko ge. Vej sam pa ge nej üšo! Meni je dojšlo v bojni. Sam pravo svojim mlajšam, ka naj en tavó nejde na paut! Lapau naj v iži ostanejo. Človek more pri pameti biti, ka prauti gospaudom nej vsigder vrejdo delati. Sledik so demonstrantke skor vsi odišli na Štajersko pa od tistec tadale. Sploj tisti, štéri so pükše meli pa so bili prauti Rusom. Pükše so si v karsarnaj spravili. Depa streljali so nej. Sodacke so tak nej vöprišli... Ge sam tó nej tavó üšo, če rejsan sam fejt čemerén būu na Ruse. Vejpa gesti smo zato meli. Slüž smo tó meli. Žena je delala, ge sam delo... V Pešti so graubo streljali, pa v Salgótarjáni, pa v Mosonmagyaróvári.

Če bi se tü pri nas tó kaj začnilo, ka bi streljali pa iže gorvožigali, te bi sé spucali. Vej smo pa gorzristani bili, ka mo taprejk v Avstrijo šli - nej v Rusoško, tau si ne brodi, ha, ha! -, ka vse tü njamo pa idemo. Gvant pa malo krlija smo si spakivali, drugo bi pa vse tü njali, ka v bojni je tak. Tri-štiri gni smo bili tak pripravljani. Pa gda je tüüča gratala, te smo mi tó mérti gratali. Dva gni smo nej delat ojdli pa nej šaula bila pa nikanej... Ovak pa je tü pri Monoštri vnožano lüdi taprejk na Štajersko šlau. Cug je tü stano, kak zdaj fabrika gé. Preveč dosta ji je s Pešta prišlo pa s Sombotela, Gyóra pa vejga vrag od kec vse. Gda je cug stano, lidgé so šli taprejk po grajnci, kak mravle! Tistoga cajta nej bilau sodačije na grajnci. Tau vendrak tak dva kedna. Grajnca je fraj bila... Z ovkraj pa so je Štajerge čakali z autobusami pa so je v lager pelali. Ge sam 56-oga tri gni tó tam prejk būu na Štajerskom pri svojoma šogora, depa ge sam pri Sakalauvci, pri tistom mostej, taprejk üšo pa gor na cug pa tagori! Ženin brat mi je te tam nutri spoküpo, ka je potrebno bilau: mlajšam štrümfe pa lače pa srajce, pa ženi tó kaj... Z njimi smo bili zgučani, ka če de nevolá, te leko pridemo k njim.«

L. B. so 50-oga leta prišli na Vogrsko, v Somboteu iz Prekmurja (s Slaskoga). Te so v Jugoslaviji tó lagvi cajti bili, zato je mladina probala titi po svejti. V Avstrijo, Nemčijo, L. B. pa na Vogrsko. »56-oga sam tü v Somboteli, v Hermani delo. Znete, tak je bilau, ka je tau mene nej trnok brigalo. Zato, ka sam si dja vsigdar tak mislo, ka tau nede dugo držalo, ka Rusi tak ne pistijo vogrsko državo vkraj, ka bi vöstaupili s tabora. Tiste sam vido, ka so bili dojpustreljani. Eni šestnajt ali osemnajst, ka so na britofi (graubišči) ležali, 4-oga novembra, gda so Rusi nazaj prišli. Vnoči pa so te revolucionare, štéri so na mestni policiji spali, tapostreljali. Ovi, ka so vanej stražili, so zbežali, gda so Rusi nazaj prišli, te pa, ka so znauti spali, so vse dojpustreljali...«

V rubriki Nika za smej so leko bralci med drugim šteli tüdi o tom, ka penazge se ne štejo: »Naša Rozinka se je nanjé vzela pa je eden den v adventi üšla k spauveda. Rozinka se začne spovedavati, naš pošteni gospaud se pa vse bole čüdivajo. Gda je naša Rozinka dokončala, gospaud so si sapo vzeli, pa etak pravijo Rozinki: »Dejte mojo, kak sam te poslušó, mi je dosta vse napamet prišlo. Znaš ti, ka bi ti dobila, ka bi vredna bila za te greje?« Naša Rozinka pa etak pravi: »Kaj pa nej znala. Dapa dragi gospaud, namé penazge ne brigajo, pri meni se penazge ne štejo.«

Vküppobrala Silva Eöry

ŽELEZNA ŽUPANIJA

Kleta se znauva leko sadi v »mali ogradcaj«

Predsednik vlade je nejdavnik podpisó tisto odločbo, ka se v Varaši zemla, gde majo lidgé svoje ogradce (vrčičkarji) za šenke prejkda varaški občini. Tak se zdaj leko pomiri sedemdeset družin, tisti 300-400 lüdi, steri tü na taum mesti majo ogradec. Dotejgamau je lastništvo nej bilau urejeno, večkrat so dobili pisimo, gde je dola bilau napisano, ka v 30. dnevaj morajo pistiti tiste ogradce, stere so do tejga mau nücali. Tau se je leta 2014 začnilo, gda je dolaparteko rok pogodb (szerzödés), podukšati so je pa nej mogli, zato, ka nej bilau pravnega fundamenta za tau.

Občina se je leta 2014 začnila s tem problemom spravlati pa iskati rešitev, dugo se je vleklo, depa zdaj so do konca prišli. Po tejm se Varašancom več nej trbej bojati, ka brezi ogradcov ostanejo. Tej ogradci so fejt potrebni za lastnike, vejpa zdaj, gda je vse tak drago, kak sadje, tak vse tisto, ka se na njivi pripauva, je velka pomauč, ka nej trbej vse v bauti küpiti. Drugo pa tau, kak se vsigdar pravi, vejo, ka djejo, pa tau tó velka pravica, ka baukše spadne, bola vejš ceniti tisto, ka si ti pripauvo. Če bi tau lüstvo brezi zemle ostalo, še bola bi njim falilo tau, ka bi se nej mogli družiti. Vej pa v tej ogradcaj poleti redne programe majo, nej samo te gda je trgatev ali gda se palinka vözažge, dosta je taši, steri tam svetijo kak god tak rojstni den. Tau je dobro znala, prepoznala občina, kak so tej ogradci važni za Varašance. Najbola župan, steri je vsefele možnosti isko, aj leko pomirijo lüstvo, stero še tadale ške delati te njive pa ogradce.

Karči Holec

OD SLOVENIJE...

Evakuacija tričlanske slovenske družine iz Gaze

Zunanja ministrica Tanja Fajon je sporočila, da so uspešno evakuirali tričlansko slovensko družino iz Gaze. Družina na vrnitev v Slovenijo čaka v Kairu, kjer je slovenska državljanka zaradi hujših poškodb v bolnišnični oskrbi. Fajonova je dodala, da je že tako zahtevno evakuacijo močno oteževalo to, da sta bila dva od treh družinskih članov poškodovana, od tega družinska članica huje. Po navedbah virov na ministrstvu je bila ženska poškodovana v napadih na Gazo. Ministrstvo je bilo med evakuacijo ves čas v komunikaciji s slovenskima veleposlaništvoma v Izraelu in Egiptu ter s pisarno v Ramali, pomagali pa so si tudi s humanitarnimi organizacijami. Ministrica Tanja Fajon je še pojasnila, da je v času najnovejše zaostritve bližnjevzhodnega konflikta konzularni sektor obravnaval 73 slovenskih državljanov, ki so se obrnili na ministrstvo. Pri odhodu iz Izraela so pomagali 49 ljudem, po podatkih ministrstva pa v Izraelu na lastno željo ostaja 24 slovenskih državljanov, v Libanonu pa eden.

Slovenija odhaja drugič na evropsko prvenstvo

Slovenska nogometna reprezentanca je v Stožicah na tekmi zadnjega kroga kvalifikacij ugnala Kazahstan (2:1). Varovanci selektorja Matjaža Keke so tako storili dovolj za uvrstitev na prvenstvo stare celine. Na tekmi zadnjega kroga kvalifikacij so proti Kazahstancem potrebovali vsaj točko – na koncu so osvojili vse tri. V prvem polčasu so bili Slovenci boljši tekmeč, svojo premoč pa so okronali v 41. minuti, ko je bil z 11 metrov natančen Benjamin Šeško. V prvih minutah drugega polčasa so gostje prek Ramazana Orazova ekspresno izenačili, toda v 86. minuti je rezervist Benjamin Verbič z lepim golom razblinil vse upe gostov. Slovenska nogometna reprezentanca bo tako drugič zaigrala na evropskem prvenstvu, prvič po letu 2000. Na veliko tekmovanje se bo uvrstila četrtič, po Euru 2000 ter svetovnih prvenstvih v letih 2002 in 2010.

MEDENI ZAJTRK NA MONOŠTRSKI GIMNAZIJI

Dan slovenske hrane, ki ga je uradno razglasila Vlada Republike Slovenije, in projekt tradicionalni slovenski zajtrk potekata vsako leto tretji

Tradicionalni slovenski zajtrk sestavljajo kruh, maslo, med, mleko in jabolko ali drugo sadje slovenskega porekla. Vse te dobrote, ki so nas čakale na

Učilnica slovenščine se je spremenila v privlačno zajtrkovalnico.

petek v mesecu novembru. Letos je bil na naši gimnaziji 24. novembra. Pripravili smo tradicionalni slovenski zajtrk in zaznamovali dan slovenske hrane. Zelo veseli smo bili, da so bili z nami generalna konzulka v Monoštru Dubravka Šekoranja, predsednica Zveze Slovencev na Madžarskem Andreja Kováca, predsednik Državne slovenske samouprave

mizah, smo poskusili, medtem pa smo poslušali slovenske pesmi. Z učenci smo se ta dan pogovarjali o namenu in pomembnosti zajtrka in pomembnosti lokalno pridelane hrane. V lepem razpoloženju smo pokramljali s častnimi gosti.

Zahvaljujemo se osnovni šoli in gimnaziji sv. Gotarda, ki nas podpira in vzpodbuja pri pro-

Dijaki slovenščine s povabljenimi gosti

Karel Holec in višja svetovalka za narodnostno šolstvo Valentina Novak.

Pred programom so dijaki pripravili plakate, risbe in čebelice, s katerimi smo okrasili našo učilnico slovenščine.

Letos smo več pozornosti namenili kruhu, saj je letošnji slogan Kruh za zajtrk – super dan!, zato smo si ogledali videoposnetek z naslovom Kruh, v katerem smo videli, kako se peče kruh.

jektih, ki obogatijo pouk slovenščine in s tem tudi učenje jezika. Finančno je projekt podprla Državna slovenska samouprava. Zahvaljujemo se generalnemu konzulatu v Monoštru, da nam je pomagal pri organizaciji zajtrka. Zveza Slovencev na Madžarskem tesno sodeluje z našimi dijaki in jih vsestransko podpira. Zavod Republike Slovenije za šolstvo pa nam pomaga organizirati te projekte.

Regina Labritz

Dušan Mukič nagrajenec madžarsko-slovenskega prevajalskega natečaja

Lisztov inštitut v Ljubljani in Oddelek za primerjalno in splošno jezikoslovje Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani vsako leto razpisujeta natečaj za mlade prevajalce madžarskih literarnih besedil v slovenščino, ki do zdaj nimajo objavljenih samostojnih knjižnih del. Nabor madžarskih književnih stvaritev, ki so prevajalcem na voljo, vsako leto temelji na izboru novejših objavljenih zbirk sodobnih avtorjev. V letu 2023 so prijavitelci v kategoriji lirika prevajali iz zbirke Delta Sebestyéna Makáryja, v kategoriji

Dušan Mukič je v slovenščino prevedel zgodbo iz zbirke Sorodniki sodobnega madžarskega avtorja Attila Sándorja Pála.

proza pa so lahko izbirali med kratkimi zgodbami iz zbirke Sorodniki (Rokonok) Attila Sándorja Pála.

Zmagovalec letošnjega književnega prevajalskega natečaja v kategoriji proza je bil sodelavec našega časopisa Dušan Mukič, ki se je na prvo mesto uvrstil s prevodom zgodbe Gospod Oppenheim (Oppenheim úr). Prijavljena dela je ocenila tričlanska žirija, ki so jo sestavljali Sovretova nagrajenka Marjanca Mihelič, univerzitetna profesorica in prevajalka dr. Mojca Schlamberger Brezar ter direktor Založbe Didakta Rudi Zaman. Žirija je ugotovila, da so bili, čeprav jih je bilo tokrat prijavljenih nekoliko manj, prevodi kakovostnejši.

Razglasitev rezultatov natečaja je potekala 23. novembra v sklopu 39. Slovenskega knjižnega sejma v Ljubljani, nagrajeni prevod bo mogoče prebrati na spletnih straneh Založbe Didakta. Dušan Mukič se za koristne jezikovne nasvete zahvaljuje Marjanci Mihelič in Mojci Jesenovc.

Uredništvo

Vabimo Vas na občni zbor

ki ga v petek 15. decembra 2023 ob 13. uri

Kraj sestanka:

9985 Gornji Senik, Cerkvena pot 8.

Dnevni red:

1. Poročilo o delovanju Državne slovenske samouprave v obdobju 12.10.2022-14.12.2023

Uvodničar:

Karel Holec predsednik

Gornji Senik, 28. november 2023

Karel Holec
predsednik DSS

Pod Srebrnim brejgom ...

... se eške itak na velke popejva Slovenija gre naprej. Ja, po 24. lejtaj de znauva na Evropskom prvenstvu labdo brsala. Na velke se guči, ka duga kriza v brsanji je minaula, že je skur tapozablana. Aj nas ekonomska kriza bije, aj nam slabe plače votalajo, aj so penzije za crkavati, tau se nika ne šté, samo ka naprej smo prišli. Ja, skur tak je nin dva ali tri dneva ta »fusal evforija« vse nevaule na nikoj djala. Tak je skur niške nej vpamet vzeu, ka pacin pa dizel sta falejšiva gratala. Lapau se

Ana Roš v svojem elementi, bi tomi prajli. Hiša Franko, v steroj dela, za trno poznano v gurmanskem svejti vala. Depa, v njau usikiši ne more. Zaprav, leko takšiva dva nut staneta, steriva bi za menü kaulak 800 evronov pa eške več na stoli njala.

čüje, depa, če malo vözračunamo, se za 20 litrov pacina 0,52 evrona po nauvom menje plača. Pri dizli že malo baukše vögleda. Ranč tak za 20 litrov trbej 1,30 evrona menje tadati. Eške itak se cejna pacina nin kaulak 1,5 evrona süče. V cejloj Evropi najdrakšoga na Švedskom majo, pošteno prejk dva evrona za eden liter trbej plačati. Samo 1 evro v najmlajšoj državi v Evropi košta, od Kosova pripovejdamo. V EU-ni zagnauk inflacija malo dojide, spod Srebrnoga brejga v Sloveniji je višiša od te, kaulak 6,2 % so vözračunali. Na drugom kraji našoga brejga pa na Madžarskom od evropskoga rekorda gučijo. Inflacija se je na 16 % zdignola. Kak se čüje, aj bi v Porabji pa zvün njega - po cejloj Madžarski - po nauvom leti nekšne cejne zmrznoti dali. S tejm nej bi več ta gor do nejba šlé. V vsejm tejm iskanji, kama po najbolje falo gesti iti, se vcejlak skrak nas ovakšne pripovejsti godijo.

Najprva od nje neka povejmo, od gospe, stera že neka lejt zmejs med najbaukše je stanola. Tau je küjarca Ana Roš, stero so v taum leti za trejtjo najbaukšo na svejti vözglasili. Lani je eške zmejs med 200 chefi s cejloga svejta deveta bila. Njena krčma Hiša Franko pa tau leto je tri Michelinove zvezdice kcuj dobila.

Ja, Ana gvüšno za krčmau v Spari ali Penny marketi ne küpüje. Takše se zveksšoga tam ranč ne dobi, iz steroga una küja. Ana Roš pa njena ekipa po travnikaj bildje popejra, iške najbaukše domanje mlejko, krumpče samo pri enom pavri gemle. Zveksšoga vse z domanje zemle je zraslo, mesau na njoj pripauvano. Njenoj firmi trno dobro ide. Skrak Kobarida, tam krčma stodji, sta Austrija pa Italija. Tam dosta več pejneznati lidi geste, kak pa je leko spod Srebrnoga brejga najdemo. Gvüšno ka v takši krčmaj brezi vina néde. Najbaukši vküper držijo. V Hiši Franko se leko pidje svetovnoga prvaka iz leta 2022, muškata otone iz zemenice Zorjan ranč tak. Kelko eden dejci njivoga vina pride? Od toga bole aj nika ne povejmo. Bojte pa gvüšni, ka tam špricera niške ne more dobiti.

Srebrni brejg bi tö vedo prajti, kak po njem lidge ojdijo pa vsefele gorberejo. Vse vredí, bi vedo naš brejg prajti, depa, ge od toga nikšnoga aska nemam.

Miki Roš

ZBOGOM, MARIJA!

Vejdrik nejga človeka v Porabji, steri bi nej pozno Marijo Rituper. Ali zatok, ka ma je bila mentorica v kulturni skupinaj ali go je pa srečüvo na kulturni prireditvaj pa programaj v naši krajaj.

Marija Rituper – ali kak so jo iz spoštovanja zvali pri nas – Marija néni je trno rano navezala stike s Porabjem. Najprva je k nam začnila ojditi leta 1979, gda se je porabska slovenska skupnost pripravljala na prvo predstavitev v Cankarjevom daumi v Ljubljani. Nücali smo strokovno pomauč in ona se je podala za tau delo, če rejsan se je trbelo tistoga ipa ešče prejk Hodoša voziti na Gorenji Senik. Tü na šauli je gorpostavila mlašečo folklorno skupino in je tak navdušila otroke, ka so kesnej napravili mladinsko, potistim pa odraslo folklorno skupino, stera ešče gnesden dela.

Na konci prejšnjoga stoletja se je na njau za pomauč obrnila Slovenska zveza, stera je mejla več skupin ljudskih pevk. Marija Rituper je vsakši teden prišla tak k varaškim ljudskim pevkam kak k števanovskim. Včila nji je porabske pa goričke pesmi, nji pripravljala na nastope in njim davala volau. Z njimi je posnela dvej zgoščenki z naslovom Spejvajmo si in Füčkaj, füčkaj, fantiček moj, s tejm je pomagala, ka se ohranijo porabske ljudske pesmi kak pomemben tau porabske kulturne erbe.

Ranč tak je pomagala pri folklorni skupinaj. Gda se je na nauvo formirala sakalovska folklorna skupina, je folkloriste navčila izvirne porabske pa goričke plese, vküppostavila goslare, steri so sprvajali skupino.

2007. leta je začnila ojti na števanovsko šaulo k tamkajšnji mlašeči folklorni skupini, včila nji je plesati pa spejvati. Zvün toga se je povezala z znano slovensko etnologinjo Marijo Markovičevó in po njeni nasvetaj dala zašiti mlajšom izvirne obleke. Otroška folklorna sku-

pina Števanovci je pod njenim vodstvom s svojo dobro volauv in pisanim programom gratala nika posebnoga med porabskimi kulturnimi skupinami.

Marija Rituper je neprekinjeno več kak dvajsti lejt ojdla k nam v Porabje. Svoj pečat je na naši

krajini nej pistila samo kak dobra strokovnjakinja za ljudsko petje in ples, litji kak izredna osebnost, kak dober človek tö. S svojo dobro volauv in pozitivno energijov je vtjüp in gordržala skupine. Člane svoji skupin je mejla rada, ranč tak kak oni njau.

Vaje pri ljudski pevkaj so bile več kak probe, tau so bili svetki. Ženske so kumaj čakale, ka soprog Kalman pripela Marijo, vej pa pred ali po vajaj je vigdar bilau zavolé časa za kakšen rojstni den ali god. Takšoga ipa je miza nej prazna ostala, ženske so pekle pecivo, Marija néni pa Kálmán bači sta pa tö vsigdar pripelala kaj dobroga. Družnja po vajaj so gratali pravi dogodki, ranč tak kak nastopi, sploj te, če so leko nastopali v Sloveniji, najbolje v Prekmurji. Porabske ženske so Mariji eške zdaj hvaležne za lepe trenutke, stera so doživele z njima.

Pravijo, ka človek tak dugo živi, dokeč živijo lidgé, steri se ga spominjajo. Gvüšna sem, ka de spomin Marije Rituper eške dugo-dugo živo v Porabji. Tak dugo, kak dugo do se čüle pesmi, stera je ona navčila naše ženske, naše mlajše. Vüpamo, ka de je čüla na drugom svejti tö, gde naj počiva v méri.

Marijana Sukič

... DO MADŽARSKE

Jobbik predstavil kandidata za župana glavnega mesta

Čeprav bodo občinske volitve šele naslednje leto, se je boj za kandidature že zdavnaj začel. Medtem ko so se na zadnjih občinskih volitvah pred štirimi leti opozicijske stranke večinoma dogovorile, da bodo postavile skupnega kandidata proti vladnemu kandidatu, te enotnosti na opozicijski strani trenutno ni. Desničarska stranka Jobbik je prejšnji teden najavila, da bo za župana glavnega mesta kandidirala svojega poslanca in namestnika poslanskega kluba Kolomana Brennerja. Brenner si je za geslo izbral stavek Uredimo Budimpešto! Kandidat, ki je do zdaj velikokrat kritiziral prejšnje župane Budimpešte ne glede na njihovo strankarsko pripadnost, je na tiskovni konferenci ob svoji predstavitvi izpostavil, da se v 25 letih, odkar se je preselil v glavno mesto, na določenih področjih ni nič spremenilo. Med temi je naštel predvsem čistočo in snago v glavnem mestu, ki je po njegovem katastrofalna. Omenil je problem brezdomcev, kot pravi, se o njem le razpravlja, ni pa razvitega omrežja, ki bi pomagalo tem ljudem. Izpostavil je področje javnega reda in varnosti, pri čemer nič ne pomagajo dobre statistike, če starši svojih otrok ne upajo poslati v javne parke in na igrišča. Kot problem je naštel tudi previsoke cene stanovanj in podnajemniških stanovanj, rešitev vidi v najemniških stanovanjih v lasti občine, kjer bi le-ta lahko vplivala na najemnine. V njegovem fokusu je tudi ureditev prometa glavnega mesta, ne strinja se s tem, da politika izkorišča različne interese kolesarjev in voznikov avtomobilov.

Kako se bodo obnašale ob občinskih volitvah ostale opozicijske stranke, še ni povsem jasno. Izjasnila se je le stranka Pes z dvema repoma, ki jo podpira kakih 6 odstotkov volivcev. Lastnega kandidata ne bo postavila, ne bo pa podpirala dosedanjega župana Budimpešte Gergelya Karácsonya.

RÁKOSIVA SEM PISMO PISALA

Tetica Mariška Šabdjanina, deklinško Konkolič, zdaj Varaši živejo, na Verici so se naraudili, depa že mlado so kraj od dauma v Sopron prišli. Dosta vse smo pripovedjali, dosta vse sem spitalo, depa najbola sem tau sto zvedeti, kak se leko eden človek, steri je 96 lejt star, tak dobro drži. Ka trbej gesti, piti ali če majo kakšen dober recept za tau. Dosta sem pripovejdo z njimi pa na konci sem goraprišo, ka nika so nej ovak živeli kak drügi, ranč tak so trpeli kak drügi ali še več. Edno, ka sem vpa-met vzejo, oni so vsigdar dobre vole,

Tetica Mariška z možaum

vsigdar se hecajo, leko ka tau je tau, ka sem isko?

- Tetica Mariška, kak se vi po možej zavete?

»Moj drügi mauž se Kiss zove, prvi, od steroga mam edno hčer, steri je že mrau, on je pa Óvári bejo.«

- On je tö Vogrin bejo?

»Nej, on je Rövcin bejo, on se je Oreovec zvau, depa gda je sodačko slüžo, te si je dau spremeniti na Óvári. Gda je tau njegov oča zvedo, te ga skur zagno, zato ka obadva sta Karčiva bila pa te Oreovec Károly ime več niške nej mogo tadalanesti.«

- Zaka so spremenili svojo ime?

»Več sodakov je bilau, steri so si ime (priimek) vömej-nili pa te on tü tak mislo, ka iz Oreoveca Óvári baude.«

- Vi ste meli brata ali sest-ro?

»Enga brata sem mejla, Vendela.«

- Ka mislite, zaka ste vi taša lejpa lejta zadobili?

»Moj mauž vsigdar tau pravi, ka zavolo njega se

tak dobro držim, ovak pa ne vejm, v cejlom življenji sem dosta delala pa trpe-la, leko ka tau mi je valalo. Sedemnajset lejt stara sem bejla, gda je moj oča

paunaučjov je nikdar nej bejo doma, zaranka pa nej mogo gorastanti.«

- Pa vi ste kakšni bili?

»Dja sem fejst dobra bejla, dja sem nikdar nikoma nika prauto nej gučala. Prvi mauž je edno nedelo prejšo zaranka pa mena pravi, aj deva k popa pa aj se zdava. Prajla sem, ka dja zdaj ne morem, zato ka name fejst glava boli. Drügo nedelo gda je prejšo pa znauva začno, aj se zdava, dja sem pa prajla, ka se ne poznam (ne počutim) dobro, nikan nemo üšla. Na te je on naprejevzejo pištolo pa pravo, zdaj deš ali nej! Na te sem privolila pa te tak sva se zdala. Dja bi ovak nikdar se nej zdala, zato ka sem dja mejla enga drügoga.«

- Ka ste delali, gda ste vö-zopodli šaulo?

»Mati je 45 lejt stara bejla, gda je mrla, zato ka torok-gyík (difterija) dobila, zaman so go na Dolenji Senik pelali, doktor že nej mogo pomagati. Tau so prajli, če bi s patrolinom

Mariška z varaško držino (s hčerko, vnukinjjo in pravnukinjami)

Sledkar, gda je že Vendel v fabriko odo, je že malo latjejše bilau, depa vejš, kak so mladi. Mati je na njegov pejnaze skrb mejla, ovak bi vse zapravo. Ranč je nej v iži spau, ozark v klejti si je dau edno postelo naredti, aj mati ne vej, gda ojdí dumau. Zato ka pred

prali gontanje, te bi go leko obranili, ne vejm. Tak ka z Vendelom dva sva ostala pa sva probala preživeti. Delat sva odla pa te sva še doma na gazdiji tö delala. Vsikši den s biciklinom sem se vozila v Varaš v Mezökert delat. Dja sem vsigdar v taši lačaj delala, stere so plavo

farbo mele. Te so še ženske trno nej odle v lačaj. Vejn ranč zavolo toga so name tak zvali ka Gatyás Mari. Potejm sem v Hegyeshalom üšla tjöjat tistim, steri

Tetica Mariška v mladi lejtaj

v ves pa naja z Vendelom so iskali. Gda so nas najšli, smo si dolavseli pa so njim vse lopau taprajli. Mi telko grünta nej mamo, pulonja grünta smo ranč nej mi delali s tistoga. Tau so vse dolanapisali pa so odišli, za par dni je prišlo pismo, ka so nas dolavzeli z lište.«

- Kak ste vi žandara dajce pekli?

»Zato, ka te žandar je tau pravo, ka ništje ne vej tak dobre pečene dajce spečti kak dja. V dosti mejstaj so odli kaulak po vesi cejli den, pa so prosili, aj njim dajce pečejo, depa tak dobre ništje nej naredo kak dja. Za-

so tam na majori delali. Doma smo nej meli velki gröjnt pa še tauga so skur vkrajvzeli, naja so pa na Hortobágy steli odpelati.«

- Nej so vas odpelali?

»Skur so nas odpelali, že smo na lišti bili, samo gda sva tau zvedla z Vendelom, te sva Rákosiva pisala edno pismo. Zato, ka eden žandar, steri je k nam odo pečene dajce djejt, je nama vöovado, ka v kratkom časi nas tö odpelejo. Depa on je nam dau tanače pa en atrejs, kama pismo trbej poslati pa prositi Rákosina, aj nas ne odpelejo. Tak bilau, müva z Vendelom sva dolavsela pa sva napisala pismo. V tauj pismi smo dolanapisali, ka mi ne moremo kulakdje biti, zato ka mi nej mamo telko grünta, tau si je samo tanácselnök (predsednik občine) vözmislo.«

- Zaka?

»Zato, ka tak bilau, ka on je za tau pejnaze daubo. Več lüstva so odpelali, več pejnaz daubo. Potejm, za par tjednauv eden avto prejšo

volo toga te žandar vsikši den se je stavo pri nas.«

- Gde ste meli rojstni ram?

»Tam pri poštiji, prvin kak bi do kulturnoga dauma prišli, kak je tisti kameni križ, tam je zdaj Tibi doma, sin od Vendela. Dja sem leta 1956 odišla odtec, z Verice pa zdaj devet lejt, ka sva z možaum nazaj sé v Varaš prišla. Nam je tam trno dobro bilau, samo zavolo toga, aj bola skrrej baudeva k hčeri pa k vnukom, zavolo toga sva nazaj prišla.«

- Mariška néni, tau mena povejte, gda je vam najbaukše šlau v življenji?

»Vejš, ka ti povejm, dja se zopodla od pekla do nebes vse, dja sem nin nej mejla mira dočas, ka sem Lacija, mojga drügoga moža nej spoznala. Odtistoga mau, ka sva vtjüpar, od leta 1960, dja veselo živem, dja sem v nebesaj.« (Kejp na 1. strani: Tetica Mariška z drugim možaum, gda so še živeli nej daleč od Soprona).

Karči Holec

Od inda v gnešnji čas

PRIPOVEJSTI O SLOVENSKI KRAJINAJ

Slovenska krajina skrak maurdja ménje Primorska nosi. Po njoj so od leta 1861

nolo. V vse tau so zdaj Talani s svojo soldačijo pa državnimi birokrati nutprišli.

Na karti se vidi krajina, v sterog so talanski fašisti Slovence na nikoj škeli djasti. Na njoj nega tisti krajin nutnamalani, v steri Slovenci eške gnesden na Talanskem živejo.

Talani roke stegüvali, od tistoga časa, gda od njive države spoj leko gučimo. V tom leti so se talanske krajine v eno državo zvezale, s tejm je talansko kralstvo gratalo. Cejli čas do konca prve velke bojne so se z monarhijo iz Beča za krajino politično pa tō ovak bojnali. Granica je gnauk takša, drugauč ovakša bila. Slovence na toj zemlej se je nika nej pitalo. Po prvaj bojni je vse te krajine konferenca v Parizi Talanom tadala. Slovence se je znauva nika nej pitalo. Zvün toga se je zgodilo, ka na politični podijum je zgodovina črnoga človeka »vöplünola«. Vcejlak nepoznani Benito Mussolini-Duče s svojimi betožnimi idejami je prejgen grato. Cejlo Primorje je žmetne čase živeti začnilo, s Koprom nika ovak je nej bilau.

Fašizem ali črna rauka Dučeja

Trbej prajti, ka lidge so se že prva prauti Talanom gorzdignoli. Včasim po tejm, gda je Primorska pod nji spadnola. Skur cejlo krajino so granate prve velke bojne gorzorale, 35 000 držin je brezi streje više glave osta-

Lidam je zavole vsega bilau, nej so znauva škeli v krajini tihince meti. Demonstracije, štrajki pa diverzije so pokazale, ka si lidge o tejm brodiyo. Že za malo po Istri pa cejlom Primorji fašisti začnejo besneti. Vse, ka je slovenski bilau so škeli na nikoj djati. Že smo od prvi mrtvi pisali, gda smo

Tigr je v Julijski krajini delo, kak so toj zemlej Talani ménje dali. Ja, bili so revolucionarna organizacija ranč tak, ka samo rdeča farba leko črno dojzbríše.

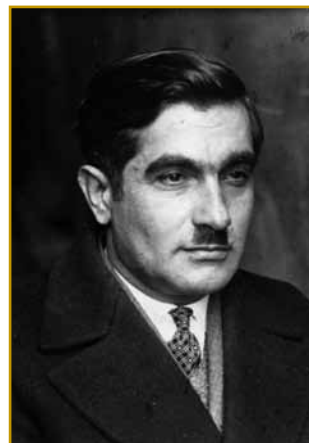
od Strunjana pripovedjali. Tam so Mussolinijovi fašisti na mlajše pükše obrnauili. Sedem so je strejlili, dva sta na mesti mrtviva ostanola, drugi so velki invalidi do kraja življenja ostanoli. Tau se je 19. marca 1921 zgodilo, eno leto prva je Mussolini Italijo pokauro. Kakoli, ka je eške nej prej-

gen biu, njegve horde so že na velke besnele. Zavolo toga je v Labini - tau je Hrvaška Istra - velki štrajk vövdaro. Domanji lidge so cejli varaš pa krajino kaulak njega dojzaprli. Fašisti so nej nut mogli priti. Gnes se tomi Labinska republika pravi. V Osapski dolini više Kopra so velke barikade gorpostavili, aj fašisti s kamionami iz Reke do Kopra pa drugi varašov ne morejo priti. Pavri v vesi Marezige skrak Kopra so fašiste vō iz vesi zagnali, na obej krajaj so mrtve meli. Depa, gda je leta 1922 Benito Mussolini, zvani Duče, prejgen grato, se je vse vōminilo. Zdaj so več na Primorsko nej samo bande fašistov ojdle, tau je državna politika gratala. S tejm je fašizem legalno leko z genocidom začno. Najprva kulturni genocid, za njim pa že so na velke slovenske antifašiste pa domoljube vmarjali.

Kak smo nazadnje pisali, je Koper dosta zgübo, gda

laj se je samo talanski leko gučalo pa včilo. Ranč tak aj bi v cerkvaj bilau. Depa, nej se malo dühovnikov najšlo, steri so nej škeli bože službe

Takši lidi, kak sta Bevk pa Bratuž bila, je eške vnaugo živelu, je za Slovence pa s tejm prauti črni rauki Dučeja delalo. Nisterni so živi

Na lejom kraji nas v leti 1935 France Bevk gleda, steri je za časa fašizma na Primorskem na velke za Slovence kak organizator delo. Literarne revije je vōdavo, knjige je piso. Nej samo gnauk je zaprejti biu, nazadnje se je v vauzi kapitulacije Italije v drugoj velkoj bojni leta 1943 včako. Včasim po tejm je k slovenskim partizanom odišo, prauti Nencom se je biu. Kak je Italija kapitulejrala, so uni Primorje pa Istro okupejrali. Leta 1970 je mrau, 80 lejt star je biu.

Na pravom kraji na fotografiji Alojz Bratuž glejda, kak bi že vedo, ka kak mladoga ga zemla vzeme. Lojze se je leta 1902 narauo. Vsi v držini so od inda radi popejvali. Nej čüdo, ka je muziko študejro. Eške kak študent je vnoči po vasaj ojdlo, pevske zборе je včiu, njim dirigejro. Zatoga volo so ga fašisti že leta 1929 nutzaprli. Depa, nej se je dojstavo. Kak je vöprišo, tadale je gnako delo. Dokejč so ga leta 1935 znauva nej zaodili. Na velke so ga mantrali, pacin so v njega lejvali, oli za motor ranč tak. Getra pa müši (ledvice) so njemi na nikoj prišle, v velki mukaj je premino. 33 lejta star je biu.

pa zakramentov v tihinskoj rejči davati.

Lidge so nej škeli črne farbe za svojo meti

Fašizem je pomalek že slovenske knjige tō dojzapedo. Slovensko ime je talansko vōminilo. Ivan je Giovanni grato, Franc se je v Francesco vöobrno, držinsko menje Rakovac je Rakozzi gratalo. Vse, samo aj se vse slovensko na nikoj dene. Dühovnikom, steri so božo službo v domanjoj rejči služili, se gnes Čedermaci pravi. Tau ménje so po knjigi Kaplan Martin Čedermac daubili, stero je velki antifašist pa slovenski pisatel France Bevk napiso. Knjiga je ilegalno leta 1938 vöprišla, gda je talanski fašizem že vcejlak nauri grato.

ostanoli, največ pa ji je, kak Bratuž, preminaulo. Samo se je eške čakalo, ka zvün vsega toga kakša organizacija ne grata.

TIGR

je prautifašistična organizacija, stera si je na pleča delo dala, ka Trst, Istra, Gorica, Reka se od fašizma oslobodijo pa ka v nijj do domanji lidge brezi tihinskoga terora živeli. Ménje nam tadale pripovejda, ka so v organizaciji nej samo Slovenci bili. Hrvati so tō kcujustanoli, njivi daum je v Istri ranč tak biu pa varaš Reka ali po njivo Rijeka tō. TIGR-ovci so bitje za slovenske interese krvavoga naprajli. Tista krv je eške gnes nej do kraja dojzaprana.

Miki Roš

ALI IN KAKO PISATI V DOMAČIH NAREČJIH

17. novembra je v prostori Slovenskega doma v Monoštru prvič zasedala Jezikovna komisija pri Slavističnem društvu Prekmurja, Prlekije in Porabja (SDPPP). Izhodišča za razpravo je podal predsednik delovnega telesa, redni profesor ljubljanske Filozofske fakultete dr. Hotimir Tivadar, z namenom, da bi postavil smernice za nadaljnje delo. Komisija naj bi se opredelila do pomena prekmurskega narečja v sodobnem slovenskem okolju, dala pobudo za poskus standardizacije zapisa ter se opredelila do najnovejših osamosvojitvenih teženj prekmurščine.

Udeleženci seje so si bili enotni, da ni ustrezno razmišljati o prekmurščini zunaj skupnega slovenskega okvira, čeprav gre za pisnoustvarjalno najbolj plodovito narečje, ki znatno odstopa od osrednjih slovenskih govorov. Predsednik SDPPP Franci Just je predlagal, da se na prekmurščino gleda kot na obrambno sredstvo proti globalni angleščini, slovenska narečja namreč nosijo dodaten čustveni naboj, kakršnega knjižni jezik nima. Tajnik SDPPP Štefan Kardoš je bil skeptičen do morebitne standardizacije, na katero bi se javnost verjetno odzvala z neštetimi ugovori. Predlagal je le standardizacijo zapisa, ki bi ga vsak lahko bral po svoje, poenotenje leksike pa se mu je zdelo skorajda nemogoče. Dr. Tivadar je dodal, da se vprašanje standardizacije ne bi smelo dati v javno obravnavo, naslonila pa naj bi se tudi na prispevke pokojne aka-

demikinje dr. Zinke Zorko. Franci Just je bil prepričan, da se mora nadnarečna norma oblikovati v dialogu z literarnimi ustvarjalci, ki kultivirano uporabljajo narečje v svojih delih. Bralci pa naj bi se sami odločili, ali to standardizacijo sprejemajo.

Na seji sta bila tudi porabska člana SDPPP. Marijana Sukič je opozorila: pred tremi desetletji sta se s Francekom Mukičem zato odločila za nekatere oblike, manj značilne za porabske govore, da bi narečne članke v časopisu Porabje lažje spremljali tudi bralci iz osrednje Slovenije. Avtor tega članka sem pristavil, da to normo danes v Porabju v celoti obvlada le pečica piscev. Obenem sem opozoril na težavo, da besedila, zapisana v porabski nadnarečni normi, težko razumejo že bralci na sosednjem Goričkem.

Kljub povedanemu je predsednik komisije dr. Tivadar menil, da kot izhodišče za poenotenje lahko služijo prav narečna besedila, objavljena v četrtstoletni knjižni zbirki Med Rabo in Muro. Hkrati je posvaril pred preveč glasnim zahtevanjem prekmurske avtonomije, ki lahko privede do nezaželenega ponavljanja zgodovine. Poudaril pa je, da vsekakor spodbuja uporabo narečja, saj leta ne zavrača rabe knjižnega jezika. Pri vsem tem naj ne bi pozabili, da je imela prekmurščina do leta 1919 status knjižnega jezika, medtem ko je bila po združitvi z matičnim narodom obravnavana le kot eno od slovenskih narečij.

Precej besed je bilo name-

njenih tudi šolskemu sistemu, prek katerega se lahko vsaka norma ozavešča. Pri tem sta porabska člana komisije opozorila, da bi bilo poučevanje domačega narečja v šolah v okolici Monoštra le dodatno breme za učence, ki bi se po vsej verjetnosti lovili med »obema slovenščinama«. Navzoči srednješolski profesorji iz Pomurja so pogrešali več pisanja prostih – tudi narečnih – spisov v današnjem izobraževanju, so pa zaznali močno prisotnost narečij v šolskih prostorih. Kakor je to enoumno označeno v poimenovanju društva, so se na seji posvetili tudi prleškemu narečju, ki je prav tako nujen del identitete prebivalcev Prlekije. Kot sodobne gojitelje govorov na štajerski strani Mure so navedli raperje, ki s pomočjo aktualnih trendov ohranjajo svoje narečje. Avtor tega članka sem po vzoru publikacije Prekmurščina, kinč predragi predlagal, da se pripravi spletni tečaj porabskega narečja z dobrim ducatom učnih enot, in sicer tako za gornjeseniški kakor tudi števanovski govor. Predsednik komisije Hotimir Tivadar je vse navzoče pozval, naj Slavistično društvo Prekmurja, Prlekije in Porabja v bližnji prihodnosti oblikuje dobro premišljeno izjavo, v kateri naj opredeli svoj odnos do položaja prekmurskega in porabskega narečja v slovenskem prostoru. Naslednja seja jezikovne komisije je predvidena v prvih mesecih prihodnjega leta.

Dušan Mukič,
sodelavec Inštituta
za narodnostna
vprašanja

Ali Smith, založba Sanje, 2022

ZIMA

Zima? Sivina. Najkrajši dnevi, najdaljše noči. Drevesa gola in drgetajoča. Poletno listje? Mrtva stelja. Toda zima stvari naredi vidne. Kjer je led, je tudi ogenj. In nenadoma se Artovi mami začnejo prikazovati stvari. Pravzaprav ima privede tudi Art sam. Štirje ljudje, tujci in družina, se med božičnimi prazniki znajdejo v petnajstobni hiši v Cornwallu. Bo v njej dovolj prostora za vse? V knjigi Zima avtorice Ali Smith se življenjska sila spoprime z najbolj neizprosnim letnim časom.

Zima je del pisateljičinega literarnega cikla Letni časi, kvarteta romanov, ki se v krogotoku prehajajoče spremenljivosti gibljejo skozi letna razdobja. Pero izvrstne pisateljice s škotskega Višavja Ali Smith, navdihnjeno z božičnim časom, zapiše zgodbo vedrega pogleda na mračno dobo postresničnosti, odeto

v spomine, zgodovino in toplino, varno ukoreninjeno v zimzelenem: umetnosti, ljubezni, smehu. Kvartet Letnih časov je zbirka štirih samostojnih romanov, ločenih, a vendar medsebojno povezanih. Jesen, Zima, Pomlad in Poletje se s prostranimi koraki sprehajajo skozi intimne in skupnostne zgodovine in ko jih postavimo enega ob drugega, dobimo uvid v nekaj večjega – vsi štirje letni časi, sopovezani v teku časa, trenutek, v katerem se rodi zgodba – znana domačnost in presenetljiva prenovitev, prav to, kar vsak letni čas je. Obstaja letni čas, ki nas uči preživeti. Tu je Zima.

Roman Zima tako spretno zajame bistvo zime ne samo kot letnega časa, temveč tudi kot metafore za hladnost, izolacijo in čustveno oddaljenost.

Avtorica skozi pripoved ustvari niz čudovitih slik, ki prikazujejo zimo v vseh njenih vidikih. Glavna tema romana je tako soočanje s preteklostjo, travmo in izgubo.

Pripravila Jana Balažič,

Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota

